

BIONDI U SLUŽBI NJEGOVA VELIČANSTVA JAMESA

Lovro Škopljanac

1.

Giovannija Francesca Biondija (1573. – 1644.), kojega bi na rodnome Hvaru zvali Ivan Frane Biundović, engleska književna historiografija pamti po jednoj romanesknoj trilogiji i jednoj povijesnoj knjizi o engleskim ratovima i kraljevima od kraja četrnaestog do početka šestnaestog stoljeća.¹ No, iako su Biondijevi tekstovi na engleski s talijanskog jezika prevedeni vrlo brzo nakon što su tiskani u Italiji, čini se da oni u modernoj engleskoj povjesnici i pregledima književnosti zauzimaju manje istaknuto mjesto

---

¹ Naslovi engleskih prijevoda romana su *Eromena ili ljubav i osveta* (*Eromena, or Love and Revenge*, 1632.), *Donzella Desterrada ili protjerana djevojka* (*Donzella Desterrada, or The Banish'd Virgin*, 1635.) i *Coralbo. Nova romansa u tri knjige* (*Coralbo. A New Romance In Three Bookes*, 1655.), a prvi dio naslova povijesne knjige glasi *Povijest građanskih ratova Engleske između dviju kuća Lancastera i Yorke* (*An History of the Ciuill Warres of England betweene [sic] the two howses of Lancaster and Yorke*, 1641.-1646.; svi prijevodi s engleskog L. Š.). Svi su prijevodi tiskani i objavljeni u Londonu, slijedeći redoslijed objavljivanja u Veneciji: *L'Eromena* 1624., *Donzella Desterrada* 1627., *Coralbo* 1632., *Istoria Delle Guerre Civili D'Inghilterra Tra le due Case di Lancastro, e Iorc* 1637. – 1644.

nego kod Talijana, te se uglavnom nalaze u prikazima koji su usredotočeni na povijesna ili književna djela iz sedamnaestog stoljeća.

U novije se vrijeme i kod nas o Biondiju pisalo zbog njegove uloge u književnosti sedamnaestog stoljeća, dijelom na poticaj talijanističke revalorizacije *seicenta* (Zorić, Machiedo), a dijelom zbog trajnog interesa za Biondijev europski životni put (Novak), koji spominje još Jerolim Kavanjin u svojem *Bogatstvu i uboštvu*.² To je zanimanje u hrvatskom kontekstu razumljivo jer Biondija s Hvarom i Hrvatskom njegova objavljena djela slabo povezuju, s iznimkom opisa rodnog otoka u drugoj knjizi trilogije koji je iscrpno obrađen u spomenutoj stručnoj literaturi.

No ako prihvatimo da je za nacionalno određenje pisca uz podrijetlo i jezik napisanih djela bitna i tematika, Biondi postaje engleski pisac jednako kao što je i talijanski, odnosno radi se o autoru čije je prevođenje na engleski, riječima iz prevoditeljevog predgovora *Povijesti...*, poput »obraćanja u engleski onoga što je iz engleskog odvrćeno«. Ovaj je rad stoga pokušaj prikaza recepcije Biondija iz engleskog (potpunije, angloameričkog) očista, što može poslužiti kao korisna paralela hrvatskoj recepciji toga pisca koji se s pravom smješta u talijansku književnost, ali poput likova u svojim

---

² Svrnivanjem popisa literature u sljedeća četiri teksta dobiva se potpun pregled hrvatske literature o Biondiju: Slobodan Prosperov Novak, *Dubrovački eseji i zapisi*, Centar za društvene djelatnosti omladine Dubrovnik, 1975., str. 79-95; Mate Zorić, *Književni dodiri hrvatsko-talijanski*, Književni krug Split, 1992., str. 125-134; Mladen Machiedo, »EX IGNOTO NOTUS«, u *Hrvatsko-talijanski književni odnosi. Zbornik 4*, ur. Mate Zorić, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, Zagreb 1994., str. 39-71; Mladen Machiedo, *Preko rubova: između utopije i povijesti*; Književni krug Split, 2006., str. 13, 191-3; Slobodan Prosperov Novak, *Kratka povijest avanturizma*, MH, Zagreb 2000., str. 194-231. Kratki, no informativni za postavljanje Biondija u hrvatski odnosno engleski kontekst, jesu prikazi Marina Franičevića, *Povijest hrvatske renesansne književnosti*, Školska knjiga, Zagreb 1983., str. 697, te Rudolfa Filipovića, »Anglo-Croatian Literary Relations in the 19th Century«, u *The Slavonic and East European Review*, sv. 32, br. 78 (1953.), str. 92-107. Valja upozoriti da se u nekoliko navedenih tekstova navodi pogrešna godina objavljivanja engleskog prijevoda *Istorie*.

romanima koji lakoćom prelaze iz jedne zemlje u drugu, također ima svoje mjesto i u engleskoj i u hrvatskoj književnosti.

2.

Kraj i početak naslova ovog rada korištenjem imena James (umjesto uobičajenog hrvatskog »Jakov« za ime dotičnog europskog kralja) i prezimena Biondi aludira na fikcionalnog britanskog špijuna iz romana Iana Fleminga iz dva razloga: prvi je Biondijev pustolovan i donekle špijunski diplomatski život, a drugi je tip njegovih romana, koji se po onodobnom statusu i vrsti popularnosti mogu djelomice usporediti s modernom fascinacijom romanima i filmovima o Jamesu Bondu. No o sudbini Biondijeve romaneskne trilogije u Engleskoj bit će riječi kasnije, nakon kratke nadopune podataka o njegovom boravku u Engleskoj koji su poznati u domaćoj literaturi te prikaza njegove engleske *Povijesti*...

Ključan događaj Biondijeve životopisa jest prelazak s katoličanstva na protestantizam početkom stoljeća, u doba velikih vjerskih nemira u Europi. Javno je to učinio 1607. ili 1608. godine među prvim Talijanima, možda već planirajući put u Englesku. Njegov prvi kontakt s engleskim diplomatima bio je u Francuskoj, gdje je kao pomoćnik mletačkog veleposlanika upoznao engleskog veleposlanika Georgea Carewa, koji ga je besplatno zavrbovao u službu Jakova I. da širi protestantsku propagandu po povratku u Veneciju.³ Za dobro obavljenju službu Biondiju je 1609. godine dogovoren put u Englesku, gdje je predstavljen kralju Jakovu I. kao izaslanik talijanskog polihistora Paola Sarpija, jedne od ključnih osoba tadašnje europske geopolitike, koji je predlagao Jakovu da kao najmoćniji protestantski vladar u Europi proširi svoje pravovjerje u Italiji. Čini se da su Biondijevi razgovori s kraljem bili uspješni budući da mu je ovaj »podario

---

³ Roxane C. Murph, *Rewriting the Wars of the Roses: the 17th century royalist histories of John Trussell, Sir Francis Biondi and William Habington*, McFarland & Co. 2007., str. 94.

mirovinu od stotinu funti na godinu i uvelike ga koristio kao diplomata na kontinentu. Za razliku od nekih drugih konvertita, izgleda da je on bio nepokolebljiv u svojoj predanosti Engleskoj i protestantizmu, te se kralju Jakovu dokazao korisnim.«⁴ Kraljeva nagrada za korisnost stigla je u obliku viteškog naslova 6. rujna 1622., nedugo nakon ženidbe za sestru liječnika Theodorea Mayernea, također kraljevog tajnog agenta u katoličkim zemljama, čime si je Biondi osigurao stalne prihode.

Osim Jakova I., najvažniji za Biondijevu diplomatsku karijeru bio je Henry Wotton, engleski veleposlanik u Italiji, koji mu je dogovorio put u Englesku i prijam na dvoru. U pismu od 16. siječnja kojim će ga predstaviti kralju, Wotton opisuje Biondija kao »gospodina rođenog u susjedstvu [confines] Italije prema Dalmaciji, kojega je Bog obdario ne samo znanjem, nego i žarom Svoje istine, zbog čega je on odavno odlučio potražiti neko zaposlenje pod zaštitom i milosti Vašeg Veličanstva, gdje će moći ispovijedati svoju savjest s više slobode.«⁵ Osim vjerske predanosti, još se jednom potvrđuje da je Biondi pazio na svoje dalmatinsko porijeklo jer je Wottonu očito precizno opisao gdje je rođen. Istu će ocjenu Wotton ponoviti i u kasnijim pismima, gdje opisuje Biondija kao »vrlo vjernog i revnog pregovarača«, kao čovjeka »čvrste vjere«, s kojim se može razgovarati »jasno i s povjerenjem«, »temeljito učenog, vičnog javnim poslovima«.⁶

---

⁴ James Doelman, *King James I and the religious culture of England*, D. S. Brewer, Cambridge 2000., str. 123. »Neki drugi konvertiti« se mogu odnositi na još jednog našijenca, Markantuna Dominisa, koji je također neko vrijeme boravio u Engleskoj, ali se kasnije vratio Italiji i katoličkoj crkvi. Onodobni engleski crkveni povjesničar Thomas Fuller smatrao je da Dominis ima »previše duhovitosti i učenosti da bi bio kardinalni papist, a premalo poštenja i vjere da bi bio iskreni protestant« (»Predgovor« u *Calendar of State Papers . . . in the Archives . . . of Venice*, 10 (1603-1607), str. xix).

⁵ *The Life and Letters of Sir Henry Wotton*, ur. Logan Pearsall Smith, Clarendon Press, Oxford 1907., sv. 1, str. 447.

⁶ *Ibid.*, sv. 1, str. 456, i sv. 2, str. 81.

Biondi je i prije odlaska u Englesku bio u kontaktu s nekolicinom engleskih plemenitaša i poznatijih suvremenika, među kojima je bilo i ljudi od pera. Znamo da se 1608. dopisuje s Isaacom Casaubonom, klasicistom i filologom kojega su smatrali jednim od najučenijih ljudi svojega doba u Europi, i šalje mu knjige koje je ovaj tražio.⁷ Biondi se zahvaljujući Wottonu upoznao s nizom engleskih diplomata; jednome od njih, diplomatu Dudleyu Carletonu, obratio se 30. rujna 1630. u pokušaju da ishodi povišicu mirovine od 100 funti i njezinu redovitiju isplatu.⁸ Budući da je to bilo nedugo prije objavljivanja *Eromene*, postoji mogućnost da je romane počeo pisati smjerajući na financijsku korist koju bi mogao imati od objavljivanja. Iako je teško reći koliko je vremena Biondi provodio s Wottonom kao svojim neposrednim poslodavcem, vrijedi napomenuti da je Wotton bio i pjesnik koji se dopisivao s Johnom Donneom i Johnom Miltonom, a zbog pisama je zanimljiv i šekspirolozima budući da u jednom od njih opisuje izvedbu *Henrika VIII.* od 29. lipnja 1613. godine u *Globeu*, kada je pucnjava topa u predstavi zapalila kazalište i ono je izgorjelo. Iz drugih pisama znamo da je Biondi u to doba bio u Londonu, pa nije nemoguće da je i on, unatoč nepoznavanju engleskog, prisustvovao nekoj od tih predstava.

3.

Postoje naznake da je Biondi ostavio dobar dojam na kralja Jakova i na njegovu suprugu, kraljicu Anu. Poznato je da je s kraljevskim parom imao prilike osobno razgovarati barem jednom, kada ga je kraljica ispitivala o autorstvu pamfleta protiv mletačkog veleposlanika u Engleskoj koji su se

---

⁷ Casaubon je njegova pisma zaveo pod etnonim »Illyricus« i prezime »Blondus«, pa se rukopis u Britanskoj knjižnici vodi pod »BLONDUS, Johannes Franciscus. Illyricus; obiit 1644. Epistolae duce ad Isaacum Casaubonum. Dat. Venetiis, prid non. Jun. 1608. Orig. Burn. 363 f. 85.« (radi se o pogrešci, pismo je na listu pod oznakom 95, a ne 85).

⁸ Ibid., sv. 2, str. 465.

pripisivali Biondiju, a kralj ga je osobno uputio na zadatak u Nizozemsku. Šaljući ga drugom prilikom u Francusku, Jakov će opisati Francesca kao čovjeka »znanog po svojem iskustvu, sposobnosti i mudrosti«. ⁹ S druge strane, nije bilo nimalo neobično da došljak poput Biondija bude obasut počastima, jer usluge i sitna korupcija bili su norma na dvoru kralja Jakova I. ¹⁰ Stvari su se barem u diplomaciji donekle promijenile dolaskom na prijestolje njegova sina Karla I., koji je odustao od korištenja »diplomata amatera« koje je njegov otac volio koristiti u pregovorima s protestantima u katoličkim zemljama, zamijenivši ih službenim diplomatskim kanalima i postupcima. ¹¹

Zajedno sa svojim zetom, liječnikom Mayerneom, Biondi se morao povući iz diplomacije; za razliku od zeta koji se vratio medicini, čini se da je zov veličanstva i potreba da se pokaže na dvoru kod Biondija i dalje bila prilično jaka te se okrenuo pisanju. Nepoznavanje engleskog jezika nije ga spriječilo da napiše povijest engleskih kraljeva, koju posvećuje Karlu I., budući da je uglavnom kompilirao francuske izvore (u posveti navodi da se radi o prijevodu povijesti za Talijane koji ne znaju latinski). ¹² U tekstu se na više načina vidi da je nastao netom nakon opširnog pripovijedanja romanescne trilogije, primjerice po čestim psihološkim karakterizacijama, kompliciranim usporedbama, ¹³ ili po građi rečenica koje nude obilje

---

⁹ Pisma br. 941 i 957 u *Calendar of State Papers . . . in the Archives . . . of Venice, 10 (1613-1615)*, str. 534 i 542.

¹⁰ Vidi Linda Levy Peck, *Court patronage and corruption in early Stuart England*, Routledge 1993., str. 4.

¹¹ Hugh Redwald Trevor-Roper, *Europe's physician: the various life of Sir Theodore de Mayerne*, Yale University Press 2006., str. 313.

¹² Ovisnost o francuskim izvorima možda se najbolje očituje u velikom prostoru koji su dobili podrijetlo i djelovanje Ivane Orleanske ili borba za Guenne. Međutim, Biondi je znao biti kritičan prema francuskim povjesničarima te im pretpostaviti engleske, primjerice kada u opisu jedne bitke u Normandiji kaže da »englesku pripovijest (...) prosuđuje najistinitijom«; *Povijest...*, str. 155-157.

¹³ Tu je zamjedbu iznio Sidney Lee u članku o Biondiju koji je krajem XIX. stoljeća napisao za oksfordski *Rječnik nacionalne biografije*, gdje je cijelu Po-

primjera baroknog stila svojstvenog onodobnim romanima.¹⁴ Semantičku građu na razini pošiljatelja i na razini primatelja (prema Jakobsonovim terminima) organizira oko lika kralja i kraljevskih povlastica, koje zdušno brani; riječima Igora Djordjevica, Biondi »u praskozorje novog građanskog rata još uvijek vidi priču o šest kraljevanja između Rikarda II. i Rikarda III. kao priču koju vrijedi ispričati kralju koji je u opasnosti.«¹⁵

Ustvari, točnije je reći da je građa Biondijeve *Povijesti*... organizirana u devet knjiga koje se temelje na važnosti veličanstva, a ne na osobama kraljeva, budući da tekst ne završava smrću Rikarda III., nego smrću Symnella i Warbecka, dvojice varalica koji su se izdavali za kraljeve. Oni ni u jednom trenutku nisu dobili značajniju potporu kojom bi mogli zaprijetiti osobi kralja ili njegovoj vladavini, ali su svojim postojanjem simbolično ugrozili kraljevsko veličanstvo i Biondi nije mogao završiti svoj tekst dok čitatelja nije izvijestio o njihovom neslavnom kraju te tako pokazao da će veličanstvo kralja preživjeti sve nedaće, čak i ako je osoba kralja nesigurna poput Henrika VI. ili pokvarena poput Rikarda III. Biondi je dobro predosjetio opasnost koja je prijetila kraljevskom veličanstvu, ali nije mogao znati da će, pet godina nakon njegove smrti, Karlo I. izgubiti i veličanstvo i glavu nakon što je osuđen za veleizdaju.

---

vijest... ocijenio kao »mukotrpnno sastavljenu, ali beskorisnu kompilaciju«. Usp. Murph, bilj. 3, str. 100.

¹⁴ M.W. Croll opisao je »stil coupé« (»odrezani stil«) i »loose style« (»opušteni stil«) u engleskoj baroknoj prozi općenito, ne oslanjajući se na romane, ističući da su se parataktički organizirane i vrlo duge rečenice mogle naći kod različitih autora. Ali čak i s različitim prevoditeljima, jasno je da su rečenice Biondijeve engleske *Povijesti* strukturom često identične onima iz njegovih romana, te da su izrađene sa svrhom da uzbudljivo prepričaju izmišljene događaje, a ne da trezveno izlože stvarna zbivanja (vidi M.W. Croll, »The Baroque Style in Prose«, u *Seventeenth-century Prose: Modern Essays in Criticism*, ur. Stanley Fish, Oxford University Press, London i New York 1971., str. 26-55).

¹⁵ Igor Djordjevic, *Holinshed's Nation: Ideals, Memory, and Practical Policy in the Chronicles*, Ashgate Publishing Limited 2010., str. 59.

Henry Carey od Monmoutha, prevoditelj *Povijesti...* i rojalist koji se, slično Biondiju, u doba nemira koji su prethodili građanskom ratu povukao na svoje imanje, jasno je prepoznao filomonarhijski ton knjige te je u predgovoru drugom tomu, koji je prevodio iz rukopisa i ne znajući za cjelovitost tiskanog talijanskog izdanja, istaknuo važnost toga teksta kao modela razrješavanja rata koji je tada bjesnio Engleskom. Careyeva plemićka novčana sredstva i višak slobodnog vremena za vrijeme rata, koji je uglavnom ispunio prevođenjem s talijanskog, omogućili su mu da prijevod pošalje u tiskaru Johna Bensona gotovo istodobno s tiskanjem izvornika u Veneciji, što objašnjava ažurnost prijevoda. Ali događaji koji su uslijedili pridali su Biondijevoj *Povijesti...* ironičan prizvuk jer se ubojstvom kralja dogodilo upravo ono što je on nastojao prikazati kao nezamislivo, pa je razumljivo da je recepcija knjige bila mlaka i da je ona prošla gotovo nezamijećeno. Crtica S. P. Novaka o engleskom putopiscu Vernonu koji je pri posjetu jadranskoj obali i Hvaru u XVII. stoljeću zabilježio da se tamo rodio Biondi »koji je napisao našu englesku povijest« čini se više iznimkom nego pravilom po kojem bi Biondijevi učeni engleski suvremenici znali za njegovu *Povijest...* i čitali je.¹⁶ Da je suvremenicima Biondi bio slabo poznat kao povjesničar možda bolje svjedoči opći pregled pisaca koji su pisali u Engleskoj iz 1696., gdje se Biondija spominje tek u bilješci o jednom drugom povjesničaru, i to sljedećim riječima: »Ovdje (da se potpuno ne zaboravi) dozvolite da čitatelju svrnem pozornost na elegantnu povijest naših građanskih ratova koju je na talijanskom napisao Sir Francis Biondi (iz Komore kralja Jakova I.), a na engleski je preveo grof od Monmoutha.«¹⁷

---

¹⁶ Za Novakovu crticu, vidi tekstove u bilj. 2. Vernonova rečenica može se naći u *A Collection of Curious Travels & Voyages. In Two Tomes*, ur. John Rat, London 1693., sv. 2, str. 25.

¹⁷ William Nicolson, *The English Historical Library (...)*, London 1696., sv. 2, str. xlii-xliii.

4.

Biondijevi su romani po objavljivanju u Engleskoj doživjeli veliku popularnost, no čini se da je ona bila kratkoga vijeka jer nisu zabilježena kasnija izdanja do kojih bi svakako došlo da je bilo potražnje.¹⁸ Slično *Povijesti...*, njegovi romani u književno-umjetničkim prikazima iz toga doba, ali ni kasnije, nisu naišli na značajnije zagovornike te su, s iznimkom stručnjaka, danas gotovo zaboravljeni. Dotični barokni romani pritom nisu iznimka od pravila jer slična situacija vrijedi za žanr u cjelini; Mate Zorić u svojem radu o Biondiju ovako opisuje njihov status: »(...) barokni roman, minoran aspekt [talijanske književnosti seičenta] po autonomnim pjesničkim rezultatima, no veoma važan po književno-socijalnom i povijesnom značenju, ali i s obzirom na kvalitetu i popularnost koju je uživao u svom vremenu.«¹⁹

Jamesa Haywarda, engleskog prevoditelja prva dva romana trilogije, u predgovoru *Eromeni* Biondijevi romani neće asociirati poglavito na talijanske pjesnike, nego na »veliku sklonost koju [talijanska] nacija gaji prema onoj ugodnoj heliodorskoj poeziji (mislim na povijesni način pisanja poezije, ili na poetski način pisanja povijesti, ili na prikazivanje avantura i postupaka koji nisu hinjeni, a čine se kao da su hinjeni, maskirani pod krinkom izmišljenih imena).«²⁰ U hrvatskoj literaturi veza Biondija s

---

¹⁸ Usp. Murph, bilj. 3, str. 99.

¹⁹ Zorić, bilj. 2, str. 125.

²⁰ *Eromena*, predgovor bez paginacije. Hayward još ističe da je preveo *Eromenu* vjerno i bez odstupanja od izvornika, a u predgovoru *Donzelli* kaže da je »nategnuo strunu toskanskog dijalekta kako bi ga prilagodio drvetu luka engleskog izraza koliko je god mogao, a da oboje ne pukne« i ponavlja da roman sadrži ključ kojim ga treba pročitati. Kada piše posvetu *Donzelle* za Katherine MacDonnell, taj joj roman preporuča za zabavu u ozbiljnim vremenima rata, što upućuje da se Hayward prihvatio prijevoda Biondijevih romana iz sličnih razloga kao i Monmouth prijevoda *Povijesti...*, prepoznajući eskapizam rojalističkog istomišljenika. Robert Gentilis, koji je mnogo prevodio s talijanskog, *Coralbu* nije napisao predgovor, nego samo kratku i stereotipnu posvetu grofu od Strafforda.

antičkim romanom, kojem pripada i Heliodorov *Teagen i Harikleja* (ili *Etiopika*) nije dovoljno istaknuta, pa vrijedi izdvojiti barem tri najočitiije sličnosti: kronotop, likove i kompoziciju. Poznata je obrada kronotopa antičkog romana kod Bahtina, koja postulira da junaci ne osjećaju hitar protok vremena i da se velike udaljenosti prelaze bez obzira na stvarna ograničenja vremena i geografije (pritom je mjesto radnje Biondijevih romana uglavnom Mediteran, što je svojstveno pustolovnim romanima od antike, preko renesanse do baroka). Tretman vremena i prostora kod Biondija je gotovo identičan tome, a i njegovi likovi odgovaraju stereotipu koji se kao klasičan uspostavio u grčkom romanu u razdoblju između zadnjega stoljeća stare i prvoga stoljeća nove ere: mladi, lijepi, često prinčevi i princeze, nerijetko prerušeni, skloni upadanju u nevolje i sukobe.

Kompozicija svih triju romana podsjeća na ulančavanje novela, što Biondiju relativno dobro polazi za rukom u *Eromeni*, no kasnije linearno dodavanje novih likova, koji se najčešće grupiraju oko osnovnoga ljubavnog para, stvara poteškoće u završavanju i povezivanju svih tih narativnih niti pa je u *Donzelli* i *Coralbu* motivacija likova na trenutke vrlo hirovita. Upečatljiv primjer takve nedosljedne motivacije pojavljuje se u *Donzelli*, no za iznošenje primjera potreban je sažet sadržaj prvoga romana. Kao i mnogi drugi pustolovni romani od antike nadalje, on počinje putovanjem, a radnja se razvija adiranjem simetričnih parova: mauritanijski princ Polimero, sin kralja Catalampa, odlazi s dvora na putovanje Mediteranom nakon razmirice s bratom Metaneoneom (prvi par). Na putu će doći do Sardinije gdje vlada kralj Arato, koji ima kćer Eromenu i sina Perosfila (drugi par). Perosfilo se treba oženiti Eromilijom, princezom Maiorke, no zaljubljen je u Talasiju zbog čega ih njezin suprug u ljubomori oboje ubija. Nakon raznih bojeva i peripetija Metaneone i Eromilija će se zaljubiti i vjenčati, a tako i Polimero i Eromena. Prvome paru će se roditi kći Lindadori, koja će dobiti nadimak *Donzella Desterrada* i u eponimnim se romanima zaljubiti u Coralba (budući treći par), koji se čitatelju predstavlja na kraju *Eromene*.

Uza svaki od ovih osnovnih parova povezanih rodbinskim ili ljubavnim vezama dolazi još čitav grozd sporednih likova, pa se početna simetričnost gubi kako trilogija napreduje i čitatelju postaje sve teže pratiti postupke likova i njihovu motivaciju, što dijelom proizlazi iz vidljive autorove nedoumice oko toga kako stvoriti sukob koji će pokretati priču. Iz tog razloga dolazi do ranije spomenute neuvjerljive motivacije, kada nakon uvođenja još dva para u *Donzelli* najednom saznajemo kako je kralj Arato »ostao toliko duboko pogođen smrću princa Perosfila« da je »govorio i činio stvari nedostojne svoje kraljevske kvalitete«, pa je među ostalim zamrzio svojeg zeta Polimera i potjerao ga na novo putovanje, da bi kasnije podjednako nenadano uvidio svoju pogrešku i primio ga natrag u kraljevstvo. Pritom se, dakako, navodi da je »[u] svim drugim stvarima Arato sačuvao svoju drevnu mudrost zajedno s drugim vrlinama kojima je bio dobro obdaren«, jer inače bi patilo Aratovo veličanstvo, što Biondi u skladu sa svojim uvjerenjima ne želi dopustiti.²¹

Kao što je već Hayward uočio, osim na grčki klasični roman, Biondieva trilogija se dosta oslanja na novolatinski *Argenis* Johna Barclaya iz 1621. godine, vjerojatno najpopularniji roman prve polovice stoljeća, koji dvama glavnim narativnim linijama ljubavi i sukoba donosi primjesu realnosti. Prikaz teme ljubavi gotovo se uopće nije udaljio od antičkog obrasca parova koji prolaze mnoge peripetije da bi se na završetku romana sretno sastali za budući nesmetani zajednički život, pri čemu su među likovima izmiješani oni izrazito čestiti i oni izrazito promiskuitetni. Međutim, tema sukoba više se ne svodi uglavnom na oružane borbe protagonista za vlastiti život i slobodu protiv razbojnika, gusara i drugih skupina zlikovaca, nego postaje raznovrsnija i produbljena političkom dimenzijom ratovanja. Takvih je primjera kod Biondija mnogo, što nije čudno za pisca koji je očito pomno iščitavao Machiavellija, pa u sva tri romana postoji mnoštvo prikladnih digresija s naracije o kraljevima i kraljicama, prinčevima i princezama,

---

²¹ *Donzella Desterrada*, knj. 1, str. 66.

na raspravu i poučke o vladanju i obrazovanju vladara.²² Da se zadržimo na već iznesenom zapletu, ubojstvo Perosfila nije samo osveta prevarenog muža, koji je ujedno i admiral, nego pomno planiran povod početka rata u kojem susjedna Korzika pokušava osvojiti kraljevstvo Sardinije. Kasniji prijedlog braka između Polimera i Eromene te Metaneonea i Eromilije nema za cilj samo sjedinjenje ljubavnika, nego i njihovih kraljevstava u zajedničku državu Mauritanije, Sardinije i Maiorke.²³

Ako i nije bilo kraljevstvo, u rimskim vremenima postojala je zajednička uprava Sardinije i Korzike, a u trenutku kada Biondi piše svoje romane ti su otoci na sjecištu interesa velikih mediteranskih sila. U sličnim antičkim i renesansnim romanima, glavno mjesto radnje obično su otoci Kreta i Cipar, a za Biondija je karakteristično da veću pozornost pridaje mjestima koja su iz talijanske vizure bila na periferiji Mediterana, poput Hvara, Baleara ili Egipta.²⁴ Moguće je stoga da je Biondi svraćanjem pozornosti na mogući sukob htio aludirati na suvremena politička i diplomatska kretanja, opet po uzoru na modu romana s ključem (*roman à clef*) prema Barclayevom *Argentisu*, u što je bio uvjeren prevoditelj Hayward. Dianella Savoia je u svojem radu o Biondijevim romanima iz perspektive dvora Jakova I. identificirala moguću paralelu između stvarnih zbivanja oko udaje kraljeve kćeri Elizabete i Frederika V. te peripetija u romanu.²⁵

---

²² Machiavellija mnogo koristi i u svojoj *Povijesti...*, pa će tako za Rikarda III. na početku osme knjige napisati sljedeće: »Da je onaj koji je napisao knjigu *Vladar* upoznao tu osobu, odustao bi od vojvode Valentina i uzeo toga čovjeka za obrazac tiranina.« Najočitiije reference u romanima su na str. 6 *Eromene*, gdje se Machiavelli izravno citira, na str. 57 i 91 *Donzelle*, te na str. 3-7 *Coralba*.

²³ *Eromena*, str. 28, 110 i dr. Slično tome će se u *Donzelli* potanko opisivati kako je izmišljeni tiranin zauzeo Hios, uz objašnjenja političkih sustava i primjere drugih tirana (*Donzella Desterrada*, str. 131 i dr.).

²⁴ Usp. Margaret Baker, »Journeys and Discovery in Seventeenth-Century Italian Prose Romances«, u *Spunti e ricerche*, sv. 7-8, University of Melbourne Press 1991.-92., str. 77.

²⁵ Dianella Savoia, »Sir Giovanni Francesco Biondi and the Court of James I«, u *Cultural exchange between European nations during the Renaissance: pro-*

Savoia se nije uputila u raščlanivanje zamršenih zbivanja u Biondijevoj trilogiji i njihove usporedbe s biografijama stvarnih vladara jer sigurno ne postoji recipročan odnos po kojem bi svaka epizoda njegovih romana bila ekvivalent nekome događaju iz stvarnoga života vladara. No, bez obzira na točnost takvog tumačenja, vrijedi istaknuti da je iz engleskog očišta jedna novina Biondijevih romana približavanje stvarnosti zbivanja preuzetih iz antičke ili renesansne matrice.²⁶

Sličan pokušaj tumačenja »ključa« kod nas je dao S. P. Novak, koji sudbinu Coralba shvaća kao da upućuje na Biondijevu autobiografiju. No tu je interpretaciju potrebno nadopuniti jer podaci u engleskom tekstu govore drukčije; naime, u prijevodu trilogije nema riječi „o kraljeviću koji se u rodnoj Arabiji pobunio protiv tradicije, a potom je kao trinaestogodišnjak napustio zavičaj i nastavio studij u stranim zemljama«²⁷ zbog toga što je Coralbo iz Arabije poslan sa slugom Sotiom još kao dojenče, iz straha za njegov život nakon što je tiranin preuzeo prijestolje koje je Coralbo imao naslijediti. Tipično za Biondija, politički uvjeti u kojima je došlo do pobune zbog koje Coralbo mora bježati pomno se opisuju, a princ se kasnije neće pobuniti protiv tradicije, nego jedino protiv cjepidlaka koje su mu doveli za učitelje i čije će znanje odbaciti u korist učenja ratničkih vještina, glazbe i umjetnosti.²⁸ Njegov sluga Sotiro s odobravanjem gleda na taj žar za rato-

---

ceedings of the symposium arranged in Uppsala by the Forum for Renaissance studies of the English Department of Uppsala University, 5-7 June 1993., Uppsala 1994., str. 153-9.

²⁶ I bez inzistiranja na valjanosti interpretacije romana s ključem, u više se navrata u Biondijevoj trilogiji može potvrditi veća doza realnosti nego u sličnim djelima prethodnika; tako kod Biondija junaci ne pobjeđuju uvijek u oružanim bitkama protiv nadmoćnog neprijatelja, a i dvoboji traju kratko kao u stvarnosti, dok u romancama traju mnogo dulje; likovi se međusobno ne zaljubljuju samo na temelju čuvenosti njihove ljepote, što potječe iz istočnjačkih priča, nego se opisuju i proces zaljubljuvanja; primjera ima više.

²⁷ Usp. Novakovu natuknicu o Biondiju (Biundoviću) u *Hrvatskoj književnoj enciklopediji*, kao i njegovu *Kratku povijest avanturizma*, bilj. 2, str. 213.

²⁸ *Eromena*, str. 181 i dalje; *Donzella Desterrada*, str. 90-1.

vanjem jer se Coralbo na prijestolje može vratiti samo oružanom borbom, prema antičkom obrascu koji je mnogo bliži Odiseji nego Biondijevoj biografiji. Treba usto dodati da je, uz relativno rijetke klasične utjecaje (Odiseja se spominje samo jedanput, i to upravo u Coralbu, na str. 122), izvan žanra romana Biondi u svoju trilogiju utkao obrazac renesansne viteške romance, s dodacima talijanske novele i pastorage.²⁹

Sve je to zasigurno predstavljalo egzotičnu mješavinu za tadašnje engleske čitatelje, ali ne i bitnu novost u odnosu na renesansnu vitešku romancu kojoj, pored spomenutih književnih vrsta, Biondijevi romani najviše duguju. U Engleskoj u tome žanru prvo mjesto ubrzo nakon pojavljivanja zauzima *Arcadija* Philipa Sidneya, za koju Biondi navodi da ju je pokušao prevesti (odnosno parafrazirati prve dvije knjige po prijevodima znanaca), no taj se pokušaj u predgovoru *Donzelli Desterradi* koja je posvećena savojskom princu može čitati isključivo kao uljudna diplomatska strategija kojom se slabiji pisac utječe autoritetu jačega. Osim što se prijevodi Biondijevih romana umjetničkom uspješnošću nisu mogli mjeriti sa Sidneyevim tekstom, koji se može smatrati i prvim engleskim romanom, za razliku od talijanske recepcije nisu nadahnuli imitatore, a jedini slab trag mogućeg odavanja zahvalnosti jest roman pod naslovom *Eromena; or the Noble Stranger* (*Eromena; ili plemenita strankinja*).³⁰ No umjesto dugotrajne popularnosti, ono što čini Biondija posebnim u engleskom kontekstu jest da se radi o prvom poznatom talijanskom autoru koji drži da bi bilo hvalevrijedno prevesti književni tekst s engleskoga, i to u doba kada se u Italiji taj jezik ne smatra prikladnim za umjetničko stvaranje. Usto su Biondijevi romani općenito prvi primjer »anglo-talijanskih« tekstova koji

---

²⁹ Vidi Albert N. Mancini, »The Forms of long prose fiction in late medieval and early modern Italian architecture«, u *The Cambridge companion to the Italian novel*, ur. Peter E. Bondanella, Andrea Ciccarelli; Cambridge University Press 2003., str. 29.

³⁰ Taj je tekst ustvari prozna obrada epske pjesme *Pharonnida* iz 1659., a pripisuje se njezinom autoru, Williamu Chamberlaineu, no čini se kako osim zvučnog naslova i tematike viteške romance dvije *Eromene* ne veže ništa drugo.

u najmanju ruku podjednako duguju engleskim i talijanskim uzorima,³¹ iako bi se dala braniti i tvrdnja da je kod Biondija, već počevši od proznog izraza, više Sidneya nego Ariosta. Konačno, ako engleski književni utjecaj i nije bio presudan za nastanak trilogije, materijalna darežljivost i klima koju su stvorili »princ filozofa« i »estetičar koji je na dvoru okupio najbolje umove u Europi«, kako su opisani dvojica engleskih kraljeva koji su vladali za Biondijeva života,³² svakako su snažno usmjerili i potpomogli pisca s Hvara u opisivanju svojih prinčeva i princeza u njihovim veličanstvenim pothvatima diljem Europe.

5.

Čitava Biondijeva karijera, na temelju koje se mogu donositi povijesni sudovi o njegovoj osobnosti, protekla je u znaku službe veličanstva. U diplomatskoj službi to se poglavito odnosi na Jakova I. i njegovu kraljicu, ali i na dvorove Venecije, Francuske, Nizozemske, te u jednoj prilici i Dubrovačke Republike. Kretao se po raznim europskim dvorovima, služeći više gospodara, uvijek u blizini veličajnosti i ceremonije kakve su bile obavezne na takvim mjestima. Sigurno je kao iskusan dvoraniin imao prilike vidjeti kroz površinski sloj i sjaj dvorske veličanstvenosti, možda čak i u predstavi Shakespearea ili nekoga od njegovih suvremenika, a i sam se dotakao te teme obrađujući životopise engleskih kraljeva.³³ Dvorske i političke igre pod krinkom veličanstva prenio je i u svoje romane, u kojima se samo manji broj likova ne može podičiti nekom vladarskom ili plemićkom titulom.

---

³¹ Vidi bilj. 25.

³² Mark Kishlansky, *A Monarchy Transformed: Britain, 1603-1714*, Penguin 1997., str. 91, 119.

³³ Kao i Shakespeare te mnogi poslije njega, Biondi se nije libio demonizirati kralja Rikarda III., kojeg predstavlja sudom da je »od svih gnusnih primjeraka on bez usporedbe« (knj. 2, str. 77).

Iz engleske perspektive preispitivanja povijesti i monarhije u razdoblju njezine restauracije nakon građanskog rata i Cromwellove vladavine od 1642. do 1660. godine, Biondijeva preokupacija veličanstvom nije mogla povoljno utjecati na valorizaciju njegove povijesne knjige o ranijim građanskim ratovima, kao što ni njegovi romani nisu mogli dobiti na većoj vrijednosti u doba Johna Milтона i baroknih autora koje će T. S. Eliot kasnije podvesti pod zajednički nazivnik metafizičkih pjesnika. Ipak, tendencija Giovannija Francesca Biondija, koji se i sam nazivao »potomkom ilirskih kraljeva«,³⁴ da inzistira na narativnosti stvarnih života kraljeva jednako kao i na povijesnim značajkama priče o izmišljenim prinčevima i princezama, ta specifična mješavina ljetopisca i »lijepopisca« (beletrista), odnosno povjesničara i književnika, može mu priskrbiti zasebno mjesto u engleskoj, ali i u talijanskoj i hrvatskoj književnoj povijesti sedamnaestoga stoljeća.

BIONDI IN THE SERVICE OF HIS MAJESTY JAMES

Abstract

Giovanni Francesco (Sir John Francis) Biondi (1573-1644), referred to as Ivan Frane Biundović on his native island of Hvar, is remembered in the framework of the English literary historiography owing to his prose trilogy and a historical study on English wars and kings from the end of the 14th to the beginning of the 16th century. Biondi's oeuvre and his importance from Croatian and Italian perspective has already been discussed in the context of the Croatian literal historiography (Zorić, Machiedo, Novak). Hence, the aim of this work is to show Biondi's literary impact on the English public which is why the paper focuses on the information on Biondi's life under the service of the English kings, the fate of English translations of his work, and the contemporary evaluation of Biondi's work from Anglo-American perspective.

---

³⁴ Usp. tekst Mate Zorića, bilj. 2.